

НАРОДЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

Стенограма

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н

С Ъ В Е Т

С о щ и я,
2 юни 1987 година

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е :

	стр. :
I. ПРИСЪСТВУВАЩИ	3
II. ОТКРИВАНЕ И ДНЕВЕН РЕД	4
III. ИЗКАЗВАНИЯ ПО ЧЕТВЪРТА ТОЧКА ОТ ДНЕВНИЯ РЕД	
Младен Киселов	5
Атанас Велянов	7
Асен Шопов	7
IV. ИЗКАЗВАНИЯ ПО ПЪРВА ТОЧКА ОТ ДНЕВНИЯ РЕД	
Любомир Тенев	K7
Юлиан Вучков	11
Гочо Гочев	13
Младен Киселов	14
Иванка Димитрова	16
Пенчо Линов	18
Юлиан Вучков	20
Асен Шопов	21
Таня Масалитинова	21
Антония Каракостова	22
Асен Миланов	22
Николай Люцканов	23
Енчо Халачев	24
Константин Илиев	25
Дико Фучеджиев	25
Юлиан Вучков	27
Дико Фучеджиев	27
V. ЗАКРИВАНЕ НА ЗАСЕДАНИЕТО	28

П Р И С Ъ С Т В У В А Щ И:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ

ЧЛЕНОВЕ: КИРИЛ ВОДЕНИЧАРОВ
БАНЧО БАНОВ
АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА
ПЕНЧО ЛИНОВ
КОНСТАНТИН ИЛИЕВ
НИКОЛАЙ ЛЮЦКАНОВ
ЕНЧО ХАЛАЧЕВ
МЛАДЕН КИСЕЛОВ
АСЕН ШОПОВ
СТЕФАН ДАНАИЛОВ
ГЕОРГИ ГАЙТАНИКОВ
АТАНАС ВЕЛЯНОВ
АСЕН МИЛАНОВ
ВАЛЯ ТИЦДЕВА
ИВАНКА ДИМИТРОВА
ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА
АДРИАНА АНДРЕЕВА
ГОЧО ГОЧЕВ
ЮЛИАН ВУЧКОВ
ЛЮБОМИР ТЕНЕВ

МАРИЯ ДИМАНОВА
ЛЮДМИЛ ПЪРВАНОВ
ГЕОРГИ ГЕОРГИЕВ

О Т С Ъ С Т В У В А Щ И:

ГАЛИНА АСЕНОВА
МАРГАРИТА ДУПАРИНОВА
САВА ХАШЪМОВ
АНДРЕЙ ЧАПРАЗОВ

ВЕЛКО КЪНЕВ

СЛАВКА СЛАВОВА

НАРОДЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ"

Стенограма

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н

С Ъ В Е Т

Състоял се в Заседателната зала
на Народен театър "Иван Вазов" на 2.VI.87 г.

НАЧАЛО: 16.15 ч.

КРАЙ: 18.45 ч.

О Т К Р И В А Н Е:

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Другарки и другари,

Откривам заседанието на Художествения съвет
като предлагам то да протече при следния

Д Н Е В Е Н Р Е Д:

1. Обсъждане на пиесата "Тайната вечеря на дякона Левски" от Стефан Цанев;
2. Обсъждане на проекта за репертоар за следващия сезон;
3. Разпределение на пиесата "Голям колкото малка ябълка" от Петър Анастасов за камерна сцена;
4. Декор и костюми на пиесата "Бресткият мир" и

5. Разни.

Имате ли други предложения?

МЛАДЕН КИСЕЛОВ:

Предлагам първо да разгледаме декора и костюмите на пиесата "Бресткият мир", тъй като имам ангажимент в 17.30 ч. и ми се налага да напусна съвета.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Добре. Можете да започнете изложението на декора.

МЛАДЕН КИСЕЛОВ:

Идеята е доста елементарна. Решението е да се продължи залата на сцената образувайки по този начин пространството, в което ще бъдат поставени актьорите - в същото положение, в което са и зрителите. Практически се играе без декор в една и съща зала. Основното съображение е свързано с това, че документалността на тази пиеса представлява доста голяма трудност за сценичното ѝ решение. Опитите, които направихме за едно традиционно решение на декора не ни доведоха до убедителен резултат и ние изоставихме този път. Пиесата е много особена. Нейното сценично решение се оказва изключително труден въпрос докато стигнахме до идеята, че на този материал може би въобще не е необходим декор. Публицистичната страна, остротата, с която са разгледани проблемите и пряката им кореспонденция с днешния ден са предпоставка за подобен сценичен ход: обединяването на сцената и залата в едно единно цяло. В средата ще има няколко маси и столове, които по документални снимки от епохата са били доста случайно събрани. Тоест, това е един огромен дом, в който всички са

живеели, хранели са се и същевременно са заседавали, докато са се пренесли в Москва и са започнали друг начин на живот. Но тук това е било едновременно и мястото за живеене на тези хора с техните семейства. Тези фотографии, които имаме показват пълно пренебрежение към битовите въпроси от страна на всички взели участие в ръководството на революцията в първите месеци. Къде и как са заседавали, с какво са се хранели, как са изглеждали – това са били второстепенни въпроси за всички тях, увлечени от тази голяма идея. В този смисъл снимките са много показателни, тъй като говорят за това, че първото съветско правителство е заседавало в помещения, които са били пригодени за това с подръчни средства и най-малко внимание затова как изглеждат. Така че преминаването от обстановка в обстановка смятаме да става по един много лек начин, тъй като във всички помещения са били случайно събрани мебели от стаите на института в Смолни без никакво планиране и претенции. Всичко е било на крак и се е променяло непрекъснато, главното е било да се спаси революцията. Основното чрез решението на костюмите е принципния въпрос, че ние се отказваме от портретния грим в тази пиеса и запазването на документалната точност на костюмите. Използуваме снимки за костюмите на всяко лице, а в началото на представлението пред фотографите на действащите лица ще представим кой актьор кого ще играе. Това ще бъде едно въведение, след което смятаме да разиграем тази история без да използваме никакъв портретен грим. Принципът е категоричен, защото опитите, които досега съм наблюдавал да се постигне портретна прилика с историческото лице винаги са били неубедителни за мен и това донякъде е пречило за възприемането на смисловите акценти. Казват само, че Счукин 34 година е бил и портретно много близо до Ленин. Но тези, които аз съм гледал не са били убедителни. В нашия случай съдържанието е толкова силно и толкова публицистично насочено, че един такъв ход на театъра откровен и разчитащ

на въображението на зрителите би съответствувал на пиесата в по-голяма степен. Опитите на съветския театър говорят в подкрепа на такъв подход.

Това мога да кажа по нашата работа.

АТАНАС ВЕЛЯНОВ:

Декорът започва всъщност от набалото до трета кола, а втората част накрая ще се махне, за да отстъпи място на един фриз от портрети на фона на цялата дълбочина на сцената.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Имате ли някакви въпроси и съображения?

АСЕН ШОПОВ:

Аз мисля, че декорът е решението и наистина е декор, макар и сцената да е празна. Добро и категорично е решението имайки предвид публицистичния материал.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Други мнения? – Няма.

Художественият съвет приема проекта за декор и костюми на пиесата "Бресткият мир".

Преминаваме към обявената първа точка от дневния ред – обсъждане на пиесата "Тайната вечеря на дякона Левски". Имате думата!

ПРОФЕСОР ЛЮБОМИР ТЕНЕВ:

Другари, трябва да ви кажа, че напоследък следя творчеството на Стефан Цанев и той е в едно много добро художествено настъпление. Имам предвид "Животът – това са две жени" и "Сократ". Смятам, че нашата общественост малко отбеляза "Сок-

рат", а там има нови моменти, които бележат по-различна тенденция в нашата драматургия. Умело е съчетан там историческият материал с хумора и поетичността. Тази пиеса също носи много от белезите на една драматургическа зрялост, но според мен е освободена от това, което аз наричам качество на драматургията. Това е една фактура, която е истинска, правдива, българска със своя добър диалог, с този стремеж да обхване нещата с композицията и дори с тази находка, която не е достатъчно експлоатирана, да се представи като един последен кошмарен сън на Левски, наречен от автора трагедия и тъй нататък, и т.н. Ние сме се събрали тук, защото сме се срещнали с едно добро произведение, макар и незавършено. Бих могъл да определя жанра на произведението, макар че авторът го е нарекъл "народна трагедия". Срещу това имам възражения. Той е успял да съхрани в много критични моменти обаянието на Левски. Тук нямаме философска дилема на един рагънат размисъл, който обхваща едно време и едно неочаквано събитие, предателството както и различните характери, които той е докоснал. Това също е положително. Но големият въпрос е защо в това много българско време е извършено предателство. Този въпрос остава открит и мисля, че тук той е написал една силно публицистична драма, според мен малко едностранчива, която е лишил от поетиката и философията. Той е гонил ефекта на въздействието на страшното, трагичното, ужасното, компрометиращото ни и е успял до голяма степен. Това сливане на времената също е един плюс за разширяването на действието. Аз си представям, че това е един предсмъртен сън на Левски, едно сънуване кошмарно, трагично и величаво едновременно. Но авторът иска да остане само при събитието. И все пак успява да разшири до известна степен драматургическото действие със смесването на живи и мъртви, съновидения и т.н. Смятам, че така както е направено в една затворена композиция, това е едно силно и мощно трагическо произведение. Все пак струва ми се, трудно бихме могли да го наречем народна трагедия. На мен ми липсва нещо, от което той според мен нарочно се е отказал - човешкото.

Тези герои са някак си без биографии. Бих казал, че дори и психологията на предателя, предателството не го занимават. На едно място Левски казва, че са извършили предателство и че тяхното поведение говори за страх. Но този страх го няма у тях. Като че ли омразата, завистта са ги довели до него. Усещам като че ли действието е в момента на предателството, а от друга страна той говори за една омраза към Левски, която зрее отдавна, че движението отдавна е разлагано отвътре, което може и да е така. Но всичко това остава така някак си... Друго, което ми липсва е, че няма никаква тема на човешката съвест. Юда предава Христос, но се обесва. В човешката психика има нещо, което те терзае. И ако вземем, че всички тези герои говорят силно против Левски, го правят за да се оправдаят, то това предполага други нюанси, за да се улови човешкото, да се въздействува. Една жестокост спрямо Левски и нищо повече. Имам и нещо друго – ние наистина сме гузни пред съвестта на Левски и не само на Левски, но не знам дали това трябва да излиза по един такъв болезнен начин и изобличавайки целия народ. Дори и историците търсят да смекчат малко нещата, защото тук според мен, се осъжда един цял народ. Може би това е истина, но в края на краищата ако погледнем на нашия народ в исторически план виждаме, че това не е съвсем истина. Не трябва да се обвинява цял един народ с няколко представители в това отношение. Това е моята основна забележка. Мисля, че вярата в народа ги ожесточава. А аз смятам, че самият Левски е вярвал в тях.

Липсва ми от една страна темата за съвестта и от друга тази излишна според мен, демитологизация. Там където разобличават Левски той не трябва да влиза в пряк диалог с тях. Това го унижава. Защо толкова много е подчертан този Попхинов? И това убийство на сцената и честото повтаряне за смъртта на момчето? Мисля, че това е излишно. Самата ситуация не го налага. Напротив, тя защитава едно истинско разкриване на душевния свят. Да му се намали ролята на този Попхинов. На едно място той

казва, че хората се молят, а Левски отговаря че не ще вярва, трябва революция, действие. Той е прав, но за да се молят хората, значи те знаят кой е Левски. После защо трябва да се отрича образа на един Каравелов? Все пак той е една гордост за нашата нация. Дали има конкретна цел, прав или не – това е свършено друго. И Ботев също! От друга страна мисля, че Левски не трябва да влиза в пряк диалог с тези, които го плюят. На мен ми са нужни неговите поетически монолози. Нужна ми е повече извисеност, повече мит. Това не представлява трудност за Стефан Цанев. С това убийство като че ли Левски се оправдава. Също характеристиката на Общи и Левски. Струва ми се, че конфликтът между тях е конфликт на две противоположни позиции върху революцията. То не е въпрос само на характер, на буйност. Би станало една философия макар, че явно Левски е бил прав. Тук той е представен така както го знаем – като един буен авантюрист, революционер. Накрая се питам, Левски който е минавал за психолог, тук напротив, виждам нещо, което много ме смущава. Всичко това е било в процеса на революционната борба. Има една завист. На едно място той казва: вие ме предадохте от простотия. Мисля че тези неща, които не са трудни, но е разбира се въпрос на уважение, трябва да прозвучат по-поетично. И да не унизяват българина. Ще кажете, ама и Левски е българин. Да, но само Левски ли е? От друга страна смятам, че не е много добро това – вярно е, че е незрял още българския народ, но у него има жажда за свобода, проявява се едно противоречие. Има един полет на народния дух, събуден от Левски и това е което го прави велик, но го няма в пиесата. Последната ми забележка е, че няма нужда тези прекрасни думи на Левски да се тълкуват. Това е едно разграничаване и субективизиране. Това свято театърче и то дори се засяга. Мисля, че ние трябва да отразим все пак величието на Левски независимо от предателството и независимо от всичко това заедно с величието на народа си. Нашето национално съзнание се е събудило още през 18 век. Това са българи, по някакъв начин трябва да се разграничат предателите

от народа. Народът можем да слеем именно с голямото дело на Левски.

ЮЛИАН ВУЧКОВ:

Аз съм съгласен с някои от нещата, които др. Любомир Тенев каза, разбира се, ще се опитаме, понеже сме в началото малко по-детайлно да мотивираме своите впечатления. С голямо увлечение четох пиесата, тя има действително много качества. Това е едно от най-добрите от художествена гледна точка произведения на Стефан Цанев. Слагам на първо място "Животът - това са две жени" и не случайно тя има голям успех. Тя звучи много български и същевременно много общочовешки. А като качества тази пиеса за Левски, според мен, стои по-високо от "Сократ", като сила на словото например. Много силен език, великолепен, много български и съвременен, който трябва да го има в нашата драматургия. Мисля, че това кръстосване много органично се е получило в тази пиеса. От една страна овладява материала и от друга страна го надмогва. Отлично познаване на фактологията и от друга страна да не я преразказваш. Тук няма такива намеци, независимо, че някои от нещата които др. Тенев каза съществуват. Но като цяло тази пиеса си звучи съвсем авторски. Едно авторско разкриване на нашата българска история.. Не е концерт, не е агитка, което много ми хареса. Има динамика написана е страстно, въобще в тази му пиеса има много емоционалност. Харесвам и това, че по същество тя е една дискусия. Винаги такива пиеси са особено интересни за зрителя. Това, което на мен ми липсва е, че тук се води една дискусия, дори съд с много силни обвинения и на места с твърде слаба защита. Силно обвинение на предателството, но дори престъпникът има право на самозащита. А този народ не е престъпен народ и има право на защита. Това предателство си има строги политически, психологически и социални мотиви. Тоест, в по-голяма степен трябва да даваме думата и на другата страна от дискусията

историята на един народ, и то за най-велики страници от тази история. Предатели има много и в Англия. Две трети от хрониките на Шекспир са за предатели. Слава богу имаме някаква литературна култура, не можем да се обявим като образец в това отношение. Не да отпадне тази тема, но да ѝ се намери баланс. Историческата истина никога не е така еднозначна. На един дъх прочетох пиесата, защото я пише един умен човек.

ПРОФЕСОР ГОЧО ГОЧЕВ:

Най-много ми хареса дилемата и тя идва накрая. Безсмъртие или живот, но в поклон пред падишаха. При това тази мисъл не е изолирана. Султанът му предлага само да му се поклони. Но и Сократ е казал, че ако избяга вече няма да е Сократ. Ето как се преплитат нещата. Да се защити поведението на Левски може и с мълчание. Той има една чудесна реплика в епизода след сцената с жените на чекръка. Ремъкът се скъсва, когато секва животът на Левски. Левски се брани много зле, защото обвиненията са тежки, той е опозорен. Няма какво да се защитава пред тези предатели, които се ровят в святото му тефтерче и издребняват. Това тефтерче е действащо лице, накрая цифрите са без стопаните. Той може да каже само "Защо го направи, Анастаси..." – това е диалог, всичко друго е слабо. В един разговор ни вълнуваше темата за отношението към народа. От една страна образът е митологизиран. Тези девойки, които палят свещи пред иконите и се молят, това е митологизиране. Има такава реплика, че много народ е дошъл на обесването – няма такава неща. Дошли са само служебните лица. Бих допуснал и още по-жалък и недостоеен да бъде монолога на Попхинов, ако го имаше противодействието, но него го няма. Бърбори там някъде Левски, но не е това. Това не е Левски. Трябва да се отговори с нови реплики. с нещо друго. И ако не може да отговори по друг начин, тогава да остане с тези реплики – защо го направи, Димитре; защо го направи, Анастаси. Много са сложни нещата. Съжалявам, че

авторът го няма, трябва да се изгради една традиция да се канят авторите при разглеждане на техни произведения. Хубавите неща трябва да се подчертаят много силно, а слабите не зная как, или да се ликвидират... И за Каравелов не може така – защо се бил снимал с хайдутска униформа? Зная защо го прави Стефан Цанев. Но голямата правда също може да бъде цензурирана. Даже и Ботев на едно място го ухахват – лесно му било със стиховете. Как ще му е лесно? Отива на смърт. Това е най-гениалния поет от всички поети – революционери, а му дават съвети. Той го доказва със смъртта си. Интересен е образът на Миткалото. Какви хубави неща има, например, когато минава с каруцата и го е страх даже да му каже добър ден. Ние знаем, че има наши революционери, които при десет плесника издаваха цели организации. Много е трудно да запазиш името си. Левски – това е основната идея на пиесата. Трябва да бъде защитено именно това – неговото душевно безстрашие, неговото величие.

Прави чест на театъра, че се занимава с тази пиеса. Страх ме е, разбира се, кой ще играе Левски, но по-добре да има Левски, макар и не истински.

МЛАДЕН КИСЕЛОВ:

Смятам, че интересното в тази пиеса преди всичко е фактът на нейната поява. Отношението към големите имена в нашата история не достатъчно е навлязло в нашата драматургия, а оттам и в нашите театри. Като един опит да се опознае една гледна точка, тази пиеса има голяма стойност за мен. Все още интересът към нашите големи исторически фигури се изчерпва с ученическите представи, защото скучно преподадени в гимназията те престават да интересуват младите, а след това и зрелите хора. Присъствувах случайно на това как едно цяло училище беше изкарано на двора и часове наред децата репетираха едноминутно мълчание пред паметника на Левски. Това беше невъзможно зрелище. Представям си как после ще стоят на паметника и как това ще

предизвиква у тях само досада и нищо друго. По същия начин се репетира и 24 май. В този смисъл един опит да се събуди една конкретна, реална емоционалност в човека, а не една насадена, задължителна емоционалност, това е много голямо нещо, според мен, просто като опит, който авторът прави. Защото в най-добрите си страници този материал засега достига до читателите, а по-късно и до зрителите, по емоционален път и работата трябва да се съсредоточи върху това в бъдещото представление, то да бъде предмет на вниманието. Но човек именно като Стефан Цанев, който винаги се обръща много ефикасно към разума на зрителя, тук достига до моменти, в които усещайки всички въпроси, които ражда в себе си човек докато чете стига до възмущение. А това е нещо, което би определило всички усилия по правенето на тази пиеса. Все пак нашите големи имена прекалено ги прекарахме през тази преса на задължително изпразнени от емоционалност ритуали. Поддържам горещо опита на театъра да реализира този текст. Съгласен съм, че в никакъв случай не бива да се допуска обобщението за народа да стане като извод от този сюжет, който в момента анализираме. Това е нещо, с което няма човек, който би се съгласил, но един творчески съюз на театъра с автора непрекъснато по време на работата и една режисура, естествено подходяща към въпроса за обобщението, са неоспорими. Тя би била естествена броня срещу евентуално такова тълкуване на историята. Не съм, убеден, че в подхода на Стефан Цанев има заложен такъв краен ефект. Аз смятам, че той би участвувал в разговора точно на тази тема. Невярно, унизяващо народа обобщение. Ако това стигне до него в този си вид, смятам че би било повод за продължителна и бурна дискусия. Няма автор, който би позволил такова нещо да бъде извлечено от негово произведение. Така че тук има светване на червена лампа за опасност, а не изводи. При всички случаи обаче подходът към биографиите на Левски и Ботев изобилствува от възможности за анализ на проявената към съдбата им народопсихология от гледна точка на предателството и биха станали(

основа за много интересни изводи. Но големите ни личности, които са били напред във времето и именно затова са големи, мислили са и са живеели с неща, които са далеч напред в историята, а народа и именно това несъответствие между личност и исторически условия ги прави големи. Ако народът притежава всички тези големи качества, които на нас ни се иска да има, тогава как ще се проявят тези личности? В този смисъл не смятам, че в пиесата има опит да бъде очернен народа. Не съм усетил такова нещо, но че има опасност от прекалена концентрация върху темата на предателството у героите изведени на сцената може би се създава от това, че имаме едно прекалено присъствие на предатели около Левски. Страхът и предателството, мисля че са две различни неща. В този смисъл уплашеният народ не е скочил да го освободи при откарването му до София е от това, че още не са чувствували величието му. Но когато минава времето и хората разбират какво се е случило, те го оценяват. Има нещо много ценно в тази пиеса за мен, защото тя се занимава именно с несъответствието между личностите. Друг е въпросът, че този човек като отива на бесилото, вярвайки че по-голямата част от хората са отсъстващи от сцената, тогава всичко е наред. Смятам, че всички изказали се преди мен са на това мнение – народът да го има независимо как ще бъде изразен. Гласувам за тази пиеса именно заради опита на автора, който и театърът би придобил с нея, и зрителите и всички ние просто да се освободим от страха да пристъпим към тези фигури. Ето направихме "Хамлет", а колко вълнения бяха. Англичаните ги правят по няколко на сезон. Стефан Цанев рискува да прекрачи тази бариера и аз приветствувам неговия опит, защото това придава движение дори и в неуспешните страници на тази пиеса. Тя носи движението.

ИВАНКА ДИМИТРОВА:

Доказано е, че Стефан Цанев е много талантлив

наш писател. За това, че театърът трябва да се заеме с тази пиеса също съм съгласна. Но много неща ме смущават и напълно съм съгласна с изказванията на Л. Тенев и Юл. Вучков. Малко светли образи имаме в нашата история и един от тях е Левски. Бях преди доста години в Париж, в кабинета на М. Дюрас. Гледам на стената – портрет, който много ми заприлича на Левски, но мисля че греша. По едно време тя забелязва, че се учудвам и ме попита "Вие гледате Левски?". Да – казвам – и се чудя. А тя ми отговори – той е една революционна фигура за цялото човечество. За самите себе си знаем, че когато се спомене името му никой не спори, а тук неговият образ е блед. Откъде идва това? Интересен е похватът на автора, че актьорите сами казват колко е трудно да се направи един такъв образ, че всеки го вижда по своему. Това е едно оправдание по-нататък. Това че Левски в килията вижда само черното и предателството за мен е абсолютно психологически неверно. Там е силата на хората, че престават да дават ценност на земния живот, а се сливат с вечността още приживе. Невъзможно е един човек, който отива на смърт за свободата на народа си в последния момент да мисли за черните предателства. Тук мисля, че авторът тръгва към нещо абсолютно неверно. Кой не е позволил да се осъществи това, за което той е мечтал, няма конфликт в пиесата. Зависи от това какво авторът ще направи, но сега го няма в пиесата. Ние имаме наредени един до друг живописни и оригинални образи, и те покриват и делото на дякона, и образа му, и хубавите приказки, които казва, нищо че са христоматийни, но те се покриват, защото го няма конфликта. От тук идва в толкова лоша светлина Каравелов, Ботев – почти в комична ситуация. И Стамболов – наследникът на Левски беше неразгънат в нашето историческо изследване и от Съветския съюз трябваше да се издействува народна пенсия за синовете му, имайки предвид неговите заслуги. Ние дължим да разкрием цялото противоречие и борба на Левски. Не се ли намери този ключ към конфликта на пиесата, както и да се направи тя ще хвърли една сянка може би върху нашия народ и

нашия национален характер, което не е така. Народът ни в края на краищата е водил своите борби и е успял в тези седем века да запази своето национално съзнание. Много сериозно и дълбоко трябва да се продължи работата върху пиесата. Рисуваме тази наша светиня — Левски, да бъде предадена в не много добра светлина. Да се намерят подбудите в тези предатели, защо са го правели. Разбира се, страхът и инквизицията са играли огромна роля и трябва някои от тях да не бъдат само в черните гами на самото предателство, а в ужаса от това че тези, които са държали властта и бича са си служели с много жестоки методи. Спомням си навремето, имаше един другар, който след инквизицията беше хвърлен в една килия, точно под мойта. Сбъркали нещо и помислили, че е умрял, после откриват, че нее, бият му една инжекция и той сяда и за 24 часа написва всичко. А преди това всичко беше издържал. Предател ли е той? Отношението към този другар беше много лошо от наша страна. Получихме нареждане от Трайчо Костов да се отнасяме другарски към него. Искам да кажа, че ако ги вземем изолирано тези хора, рисуваме действително да хвърлим много чернилка върху нашия български национален характер. Мисля, че един такъв автор като Стефан Цанев би трябвало заедно с режисьора или директора, да помисли и да направи така, че да бъдат по-малко рисковете. Естествено, винаги има някакви рискове, но да бъдат възможно по-малко. Така както е в момента пиесата не знам дали ще свършим добра работа.

ПЕЛИН ПЕЛИНОВ:

На малкото съвещание с режисьорите при директора аз изявих една теза, която остана соло и не беше много ласкава за пиесата. През тези дни имах намерение да се отметна от нея и да се присъединя към другите хора, но не намерих сили да го направя. Напротив, убеждението ми, че онова, което съм казал е вярно се засили още повече и накратко искам да ви

кажа какво мисля. Мисля, че концепцията на пиесата е сбъркана по начало. Онези, които са се занимавали с Левски, но не да го четат просто, а да го проучват, знаят че има много по-сериозни неща в този титан българин, по-важни и по-значими, без които образът не става. Първото е Левски като идеолог – раждането на идеята за вътрешната организация. И това не става изведнъж, а в продължение на 10 години. Най-напред е в легията, където Раковски развива една идея за освобождение отвън, но когато се сблъсква с действителността, до втората легия, вижда че пътят не е този и не може да стане така. Гениалността на Левски е в това, че той съзнава, че народът не може да се вдигне ако не е организиран отвътре. И раждането на идеята за вътрешната организация да не съществува тук, според мен, е 50/100 провал. Разбира се, идеята за комитетите не е чисто на Левски, но начинът по който той ги реализира е чисто български. В продължение на три години от 1869 до залавянето му, той организира почти цяла Северна България и Тракия. Важното е, че уплита държавата с едни тайни революционни комитети и това е една огромна работа, която също не може да се прескочи. Тъй че освен идеолог той е един гениален организатор. Към края на 72 година след Букурещкото заседание организацията толкова е нараснала, че започва да се разкапва. Той не може да обиколи в такъв кратък срок цялата държава и затова организира така наречените окръзи. Обикаля само тях, а те ръководят съответните околии. Трета гениална идея, която липсва в пиесата е че той съзнава, че въпросът за просъществуването на организацията и за успеха на едно бъдещо въстание е въпросът за парите. Откъде ще се намерят тези пари, за да се ~~купи~~ оръжие. Хиляди начини опитва и се оказва, че не може да се снабди с пари. И това убийство е резултат от това. Ето това са пропуснатите неща от тактиката и стратегията на Левски в пиесата. А тя се занимава с една тема – за предателството. Не може един народ да бъде изкаран предател. Такава идея народ-

предател не може да има. В пиесата излиза, че целият народ го предава, темата за предателството е несъстоятелна, според мен. Тези неща, които изтъкнах са задължителни за мен, но щом Стефан Цанев не ги е предал, аз не мога да го съдя за това. Аз имам право да го съдя за това, което той изобразява и предава и с оглед на него пиесата също не е издържана. Гочо Гочев казва, че голямата дилема на пиесата е да се поклони ли на султана или да умре. Но такава дилема не съществува. Тя е измислена от Стефан Цанев. Как ще обясните на българския народ, че има телеграма от султана с такъв смисъл? Дори и да не съм прав, вие знаете, че животът и дейността на Левски са били максимално прости и ясни. В пиесата виждаме едни усложнени и измислени неща от начало до край. В нея няма никакво реално действие. Асен каза, че това е времето, през което той яде. Останалото е съзнание, видения. Пиесата по начало е една ретроспекция, измислена от начало до край. Действието засилва вярата на зрителя към събитията, но всъщност то няма и събития в пиесата. А на какво е подчинена структурата на пиесата? На каква вътрешна логика е подчинена? – Пълен хаос.

ЮЛИАН ВУЧКОВ:

Композицията е право на автора. Как ще бъде построена пиесата, дори талантът на автора е именно в това – как ще композира фактите с оглед на своя замисъл. Ние направихме много препоръки, но главата не трябва да му отрязваме.

ПЕЛИН ПЕЛИНОВ:

Последното нещо – струва ми се, че образът на Левски трябва да се извиси, но това вече @@ каза.

АСЕН ШОПОВ:

Всеки има право на мнение по въпроса за стойността на произведението, но основата на анализа задължително трябва да бъде точен. От началото до края те ловя в несъстоятелност, Пенчо. Не може четейки пиесата, ако се освободиш от преднамереността в четенето да пропуснеш, че в три страници е написан почти несъстоятелен монолог на Димитър Общи. Какво е това? Точно изискването за това, че стойността на Левски като идеолог и създател на идеята е реализирано чрез поетични средства от автора. Например, цяла сцена има, в която в разговор с Попхинов е разкрита несъстоятелността на четническата тактика. Темата за парите също. Вътре в пиесата е изчерпано почти всичко за Левски. До такава степен съществува желанието да остане на документална основа, че имаме чувството, че авторът от нежелание се е въздържал да допише каквото и да е и каквото и да е за образа на Левски. Материалът общо взето е оскъден и каквото и да подбирате би било опит за дорисовка, да го доо-портретизирате в смисъл всички опити да го нарисуваме. Приносът на Стефан Цанев е насочването на вниманието към това да погледнем към същността, тоест, към делото. През тази призма би трябвало да бъде погледната пиесата.

ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА:

Искам да кажа моето съвсем непосредствено актьорско впечатление. Абсолютно се присъединявам към това, което много точно каза Асен Шопов. Именно това ми хареса, че не е буквален образът на Левски. Вижда се точно това, за което той много точно се изказа. Много бях развълнувана от тази пиеса, много силно впечатление ми направи, но струва ми се трябва да помислите какво трябва да се поправи с автора. От това може да се получи едно голямо представление, много съвременно. То именно не е това дете ще седне някой в салона и ще се чуди

за телеграмата. Но винаги ще се намери публика, която ще разбере.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА:

В развитието на нашата литература ми се струва, че няма с какво да сравняваме пиесата на Стефан Цанев. Има неща, според които ние нямаме с какво да сравним тази пиеса. Задължителен е опитът на театъра да работи оттук нататък със Стефан Цанев; но това не значи че трябва да прескочим тези неща, които отбелязахме. Важното е да се нюансират тези 12 души, повикани като виедине. Не може в един общ куп да се забъркат и Попхинов с Анастаси и Каравелов и всичко да мине под знака Общи – предател. Левски действително пише един текст за чиста и свята република. Но в Букурещ е приет друг текст – текстът на Каравелов и той е приет и от Левски – това не можем да го прескочим в пиесата и затова не можем да обвиняваме Каравелов в предателство. Левски влиза в страната с тези текстове и се гордее с него. Левски агитира три години след това в София въстанието през април. Левски е нещо повече, нещата са много по-сложни и в потока на съзнанието, което дава Стефан Цанев връщането малко назад към богатството на тази личност и изчистването на пиесата веднага ще доведе и другия ефект, според мен и аз вярвам в една такава работа със Стефан Цанев. И освен решението, че на този народ му е необходим спасител, струва ми се, че го има и другото. Изправен срещу най-страшното трябва да излезе не само спасителят, а и нещо друго, което да извиси този народ.

АСЕН МИЛАНОВ:

Що се отнася до предателството, трябва нещо да се види. На Левски трябва да се дадат най-важните думи. Всичко може да се направи, но самият факт е толкова сублимен,

че не знам... Добре, че в началото има малко разпръсване. Трябва много внимателно да се прегледат бележките на другарите. Този път ми се издигнаха много в очите нашите литературоведи.

НИКОЛАЙ ЛЮЦКАНОВ:

Отдавна не съм присъствувал на съвет, където да се кажат толкова сложни мисли за една пиеса. Изказванията и анализите ми харесаха почти равностойно с пиесата. Даже и изказването на Пенчо Линов, което застъпва друга теза е достойно за внимание и отношение. Аз разсъждавам по следния начин: тази пиеса ме респектира, четох я внимателно, това е сериозно предложение за един театър. Това не е биографична пиеса и не е опит да се направи онзи реален образ на Апостола – това е ясно и следователно трябва да се приеме един друг вид театър. Тоест, или приема този вид театър, или не го приема. Това ме наведе на един въпрос. Веднъж претърпяхме крах с Джингиби. Втори път тази пиеса на Мирчевски внесе едно разнообразие, но той не е писател и не можа да се докосне до сложната и неизчерпаема фигура на този човек. Считам, че тази пиеса представлява интерес за театъра и това, което мен ме смущава е, че общо взето базата в театъра е на негативност. Дали това се изразява в раздуването на проблема за предателството, дали с прехвърлянето на моста към нашето съвремие, който недвусмислено за себе си извличаме от чистата и свята република, която не сме запазили и не е така, както сега съществува. По начало Стефан Цанев е човек с остра критическа мисъл и общо взето е по-силен в негативизъм, отколкото обратното, но в крайна сметка надали е възможно да бъде променена вътрешната духовна архитектура на произведението. Мисля че всички препоръки са великолепни, но ми се струва, че ако се приеме така Попхинов за първи път разбирам, че е бил такъв, не знаех, че е точно така. Всички останали неща са в нова интерпретация на моментите. Сега излязоха два тома за живота на Захари Стоянов, където

също много се посвещава на проблема за предателството, без да се налага това като портрет на целия народ. Той отделя предателството от общността. Ако се отнеме от това ще се наруши тази вътрешна архитектуроника на произведението. От там нататък ми се струва, че режисьорът трябва да има вкус към авторски текст. Той няма да бъде пространствен, в известна степен и външно статичен, пиесата върви към развитие. Отива се към един извод, който е правилният защото е станало така. Този извод не е формулиран, но можеш да си го направиш.

Сумарно мисля, че това е силно интересно произведение и ако е възможно да се открие един баланс в разпределението, може би ще се направи едно полемично и сложно произведение. Това разбира се, не решава проблема, че в българската драматургия още не е създаден Левски такъв, какъвто е бил, а се отива в следващия етап – да се разкрие идеята на Левски.

ЕНЧО ХАЛАЧЕВ:

Слушах с много голямо внимание и наистина много умни и точни неща се казаха. Мисля, че се срещаме с един факт, който не трябва да подминаваме. Като драматургия не трябва да го приветствуваме и да го доведем до крайност. Този опит е много смел за мен и мисля, че му е една от най-хубавите пиеси. Ценя този мост, който той прехвърля от историята в наши дни. Пиесата наистина е като едно кошмарно съновидение преди бесилото. Но в тези съновидения, колкото и автентичност да има не може да не изплуват някои светлинки. Абсолютно съм съгласен с Любомир Тенев за това. Не е статична за мен вътрешно пиесата и вероятно всички тези неща, които се казаха дори и да не се вземат предвид, може би ще провокират гражданската мисъл на автора, за да не се остави с това впечатление, с което почти всички останаха за предателство на целия народ. Лично аз не съм останал с такова впечатление.

Аз дори смятам, че положението на Левски не е беда, а е силно. Ако той искаше да го направи, може би знае как да го напише. Театърът без колебание трябва да застане зад пиесата и да направи всичко възможно да реализира представление и то по най-добрия начин. Самият факт, че се отдели толкова време и място за разискване показва, че имаме среща с едно интересно произведение. Смятам, че за първи път Левски е погледнат така необичайно. Тази публицистика на мен ми харесва извънредно много и дава богати възможности за реализация. Така че аз изцяло поддържам работата по-нататък в каквато и да е форма с автора за довеждане до успешен край на това произведение и поставянето му на наша сцена.

КОНСТАНТИН ИЛИЕВ:

Аз съм за работата на театъра с тази пиеса. Разбира се, разговорът щеше да бъде по-полезен за автора, ако беше тук. Казаха се много верни и неверни неща, но може би щяха да тръгнат в друга посока с негово участие. Ако се вземат всички неща под внимание може би ще унищожат пиесата. Мисля, че в бъдеще трябва да се организира една директна идкусия. На мен лично няма да ми бъде много полезно само да прочета този протокол.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Не намерихме автора, за да го поканим на съвета, макар че го търсим от няколко дни и явно това е грешка.

Прочетох пиесата с голямо внимание, тя ми направи много силно впечатление. Това е една особена пиеса с един особен подход към разкриването на образа на Левски и мен ме интересуваше дали този образ съществува. От това, което прочетох, аз се убедих, че съществува. У него има едно велико-

душие към хората, с които дискутира, към народа, заради това, че са го предали. Огорчението идва от това, че никой не се е опитал да го спаси, но въпреки това у него огорчението не се чувства. Аз казах две неща на Стефан Цанев: първо, по въпроса за предателството. Този проблем може би трябва да бъде малко персонализиран. Предателството е един особен феномен. Опасно е с това, че един човек може да съсипе една десетхилядна организация. В същност, предателите могат да бъдат твърде малко, но ефектът от делото им е много масов. На второ място той е свързан с възможността да издържиш, когато си в ръцете на властта. Съществува проблемът за физическата болка, има хора, които не могат да го преодолеят. Между другото това е правил и Антон Иванов, и Вапцаров. Това са проблеми, свързани с физическите възможности на един човек. Малчика, например, нищо не е казал. Всичко това и това, което пише Стефан Цанев никога не го е идентифицирал с българския народ. Друг е въпросът, че ние имаме комплекс на тази тема. Този комплекс е създаден и от литературата и от това, че тези акции правят много силно впечатление. Но това предателство не значи, че цялата организация на Левски рухва. В България са създадени много повече комитети и една част от мрежата остава неразкрита и не може да бъде разкрита, защото Димитър Общи всичко не може да знае. И единият и другият са казали каквото знаят, но от тяхната информация отсъства една друга организация. В този смисъл ние имаме малък комплекс, когато се касае за Левски, а и за Ботев. Това е национален проблем, свързан именно с тези личности и с редица случаи от националната съпротива. Това не беше малко за една страна, в която нямаше война и в една мирна обстановка не пострадахме така, както постраднаха други народи, а успяхме да създадем една съпротива с голяма стойност. Има предателство по принуда и доброволно предателство. Веднага казах на Стефан Цанев, че тук нещо трябва да се поправи. На второ място му казах, че тук отсъства делото на Левски

след неговата смърт. Защото преди делото на Левски в България избухват възстания, след две години Старозагорското, ⁷⁶ 56 година Априлското и почти всички ръководители на тези възстания са свързани с Левски. Спонтанно казах тези неща на автора с абсолютната си неангажираност към пиесата. Тук те се повториха и от др. Тенев, Вучков и Гочев и други изключително ценни неща, които според мен не са свързани с едно цялостно преработване на пиесата, а с едно доуточняване на теми от сюжета, които могат да се направят от автора. При нашия разговор той ми каза, че не смята пиесата за завършена. Предложил я е на пловдивския театър и като се реализира там, ние ще се заемем с нея. Младен Киселов каза, че се поема известен риск и аз съм съгласен с това. Ние несполучливи опити не можем да правим.

ЮЛИАН ВУЧКОВ:

Трябва да се възрази на някои режисьори, които непрестанно защитават тезата, че не е необходимо да се работи точно по литературата. Това е самодейно мислене в края на ХХ век. Не всички, но някои така мислят.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Аз съм задължен да мисля, че ние тук несполучливи опити с пиеса за Левски не можем да правим. Ние трябва да имаме гаранцията на това, което присъствува като текст и това, което се каза тук заслужава особено внимание и избистряне, за да можем вече със свои сили – актьорски и режисьорски да изградим представлението. Фактът, че отсъствува биографията на Левски, не значи, че отсъствува образът на Левски. Другите неща около него трябва да се доуточнят, от което и автора само ще спечели. Има много неща, които конкретно по текста могат да се кажат, но трябва да изхождаме от мисълта, че експеримент

с тази пиеса не можем да правим. Аз такова нещо не мога да приема въпреки ясното съзнание, че всеки малко или много има своя представа за този човек. Но ние трябва да бъдем максимално точни и прецизни в средствата, с които ще пресъздадем този образ по такъв начин, че никой да не каже това не е така или, че не присъствува Левски. Човекът е субективен в много отношения и ние не можем да угодим на всички.

Смятам, че има един добър залог от страна на автора и с един внимателен подбор на всичко, което се каза тук, с работата на режисьора и актьорите, можем да стигнем до увенчаването на едно добро дело. Влиза в задълженията на Народния театър да положи всички усилия да бъде завършена тази пиеса както в предварителната, така и в постановъчната работа. Това означава един театър да създава пиеси и да помага на автора. Смятам, че в тази посока бяха разискванията на целия Художествен съвет и Народният театър трябва да продължи работата, за да я доведе до нейния добър завършек. Но аз лично като директор не се наемам да правя рискове, експерименти и опити с Левски.

Има ли други мнения? – Няма.

Приключваме обсъждането.

Другарки и другари,

Понеже времето напредна, предлагам да отложим останалите точки от дневния ред за следващото заседание на Художествения съвет, което ще се проведе в най-скоро време. Приемате ли предложението? – Да.

В такъв случай, обявявам Заседанието на Художествения съвет за ЗАКРИТО!

ДИРЕКТОР:

/Д. Фучеджиев/

C

C